

Ивелин ИВАНОВ (ВТУ „Св. св. Кирил и Методий“, България)

СМЪРТ НА ТИРАНА! РАЗСЪЖДЕНИЯ ВЪРХУ ОБРАЗИТЕ НА ВЛАДЕТЕЛИ В ДВА СРЕДНОВЕКОВНИ РЪКОПИСА

DEATH TO THE TYRANT: SPECULATIONS ON THE IMAGES OF RULERS IN TWO MEDIEVAL MANUSCRIPTS

The present article focuses on two illuminated manuscripts from the 13th–15th cc. period, which depict rulers traditionally represented as tyrants. Generalizing the observations on the image of the ruler in “*Vitae Aeduardi rei*” the author points out that those who are represented as tyrants are the kings Swein, Harold Harefoot and, strange as it may seem at first sight, King Harold II, who is characterized as an illegitimate ruler, i.e. a *tyrannus in titula*. In contrast to them, King Hartacnutt, albeit belonging to the Danish dynasty, is not represented as a tyrant – despite the existence of historical sources depicting his violent acts against the English. The image of the pretender to the throne after the death of Edward the Confessor – the Norwegian King Harald Hardrada – is also similar to the one of Hartacnutt. Another significant example of an image of a tyrannical ruler is presented in the “*Metrical Lives of the Saints Edmund and Fremund*”. Here the analysis leads to an interesting parallel with the “*Vitae Aeduardi rei*”, and mostly with the legend of the divine punishment of Swein the Tyrant through the hand of St. Edmund.

The author accentuates on some specific features of the image of the tyrannical ruler as depicted in the discussed manuscripts and comes to the conclusion that the notions and image of a tyrant in South-Eastern and Western Europe in the High Middle Ages were formed on the basis of similar criteria.

Keywords: tyrants, tyrannicide, illuminated manuscripts, *tyrannus in titula*, *tyrannus in regimine*, dynastic ideology.

В най-общ план средновековната идеология определя тираничното управление като нелегитимно узурпиране на властта (*tyrannus in titula*) или легитимно по принцип управление на владетел, който управлява чрез насилие, превишавайки своята власт, включително и по отношение на Църквата (*tyrannus in regimine*). Тъй като проблемът с тиранията бил на границата между рационално-политическото и сакралното, проблемът за прекратяването на тиранията бил не само политически, но и морално-религиозен, и може да бъде представен с въпроса: *Може ли тираничният владетел да бъде убит и тиранията да бъде прекратена чрез убийство, което по принцип е осъждано от християнството като тежък грях?* Като пример за тирания и тиранин още в

ранните християнски векове бил използван Ирод, който управлявал чрез насилие и избил множество близки и далечни родственици, включително и невинни младенци. Така още ранната църква, под въздействието на идеите на св. Августин Блажени, възприела традициите на римското право и по-точно от *Lex Julia de majestate* като юридическо основание за справедливо наказание на тираничен владетел, дори и в случай, при които владетелят е дошъл на власт по легитимен начин и с подкрепата на Църквата. Въпреки това, в късното Средновековие се наложила тезата, че тирания е най-вече незаконно, нелегитимно узурпиране на светска или църковна власт.

Но да се върнем към двата варианта на тиранично управление *tyrannus in titula* и *tyrannus in regimine*: в първия случай, тъй като тиранинът узурпатор действа срещу закона, той се наказва със смърт от легитимната власт и съд, като се допуска и убийство чрез заговор и без съдебна процедура и присъда. Според св. Тома от Аквино, отделната личност или поданик има правото да осъществи закона чрез убийството на узурпатор, в случай че всички останали средства и пътища за неговото отстраняване са изчерпани (St. Thomas Aquinas 1947: II Sent., d. XLIV, Q. II, a. 2). Други теолози и мислители от късното Средновековие оспорват и добавят, че това може да се приеме за законно само в случай, че тиранинът е и агресор. Що се отнася до личността, чиито легитимни права са били узурпирани, то тя има право да накаже узурпатора със смърт дори и ако последния се е възкачил на престола без пряко насилие.

Що се отнася до втория случай или владетел, който превишава своите естествени права и управлява чрез насилие над поданиците и Църквата, християнските теолози защитават правото да бъде убит в полза на общото благо (John of Salisbury 1972: Polycraticus III, 15; IV, 1; VIII, 17)¹. В допълнение, съборът в Констанц приел през 1415 г., че всеки васал или поданик може и е длъжен да убие тираничен владетел, като се освобождава от всяка клетва към този тиранин и не подлежи на санкция от съд или съдия. Освен убийството на владетел, който управлява тиранично, католическата църковна доктрина разрешава и оправдава въоръжените действия срещу такъв владетел (St. Thomas Aquinas 1947: II-II, Q. xlii, a. 2). По-късно някои от теолозите на Реформацията в Европа също оправдали убийството на тираничен владетел. Според Филип Меланхтон тираноубийството е богоугодно дело, а според калвинистите – не личност, а само сдружение на поданици има право да осъди и убие тиранин. Подобни били и възгледите на шотландския реформатор Джон Нокс.

Излагайки всичко това, не можем да пропуснем очевидния исторически факт, че често реалните събития и факти свидетелстват за съществено разминаване между теория и практика. Ето защо един от ефективните методи на изследване на проблема за тиранията в Средновековна Европа предполага привличане на допълнителни източници на информация. Сред тези източници можем да поставим и илюстрираните ръкописи, които предоставят възможности за

сравнително изследване на текстовата и визуалната информация. Ето защо настоящата статия се спира върху два илюстрирани ръкописа от периода XIII–XV в., които представят владетели, определяни традиционно като тирани. Един от тези извори е известният “*Vitae Aeduardi rei*”, датиращ от 1250–1260 г., достигнал до наши дни в едно единствено, но превъзходно копие, което се съхранява в Централна университетска библиотека в Кембридж (James 1920), а другият е “*Metrical lives of Saints Edmund and Fremund*” от 1434–1439 г. (Harley 2278).

В самото начало на “*Vitae Aeduardi*” откриваме описание на насилията на крал Свейн (986–1014 г.)². Тук е представен Свейн, който събира с насилие данъци от англичаните, като някои се отвеждат в затвора от войни на владетеля. Кралят е изобразен на кон, в рицарски доспехи и придружен от рицари. Изображението отговаря напълно на текста под него, с изключение на типа въоръжение и дрехи, които са характерни за XIII в., а не на описваните събития от началото на XI в. (фиг. 1) Според текста, който е на френски и в мерена реч, насилията на Свейн били както над бедните, така и над църкви и барони, като конкретно е посочено задържането на бедни срещу откуп, което може би визира насилственото събиране на данъци. По-важно в случая е, че текстът отбелязва насилие и разорение на владенията на мъченика Едмунд (*martir Aedmund*) и опожаряване на църква, което дава допълнителни основания за обвинения в тиранично управление. Както текстът, така и изображението към него представят Свейн като тиранин, който превишава правомощията си и действа като чужденец спрямо англичаните. В общи линии това отговаря на историческите факти, и въпреки че управлява на английския престол около година, Свейн остава разорител и чужденец-датчанин в английската история. Още повече, че неговото управление прекъсва това на династията на Уесекс, а крал Етелред (978–1013 г.) бил принуден да избяга в Нормандия.

В друго изображение от същия ръкопис също откриваме интересна сцена, в която Св. Едмунд пробожда с копие в сърцето Свейн, което е изобразен лежащ в легло (James 1920: fol. 4v.) (фиг. 2). Нужно е да отбележим, че миниатюрата следва съвсем точно текста, в който св. Едмунд се явява въоръжен, с копие и ризница и наказва със смърт Свейн заради насилията, разорението и посегателство над владенията на светеца. В допълнение, миниатюрата над текста представя светеца с кесия, която взема от убития Свейн, т.е. тиранинът е наказан за сребролюбие и извършените насилия. Въпреки че не отговаря изцяло на историческата действителност, тъй като Свейн Раздвоената брада не е убит, а умира през 1014 г., както и че след него за кратко време управлява отново Етелред, текстът и изображението са показателни за политическата идеология и за възприемането на някои владетели в този период като тирани. Все пак, тук не бива да пренебрегваме и влиянието на Църквата, която се отнася негативно към езичници като Свейн и е ревнива към посегателства над

нейния статут и владения. Без съмнение, мотивите за негативното отношение към Свейн са комплексни: църковни и политически.

Друго изображение и съпътстващият го текст представят друга кралска личност – Харолд Бързокракия като насилник и тиранин³. Тук служителите на краля вършат множество насилия, включително и над свещеници, като един от войните на Харолд пробожда с копие в гърба свещеник, който е сключил ръце в молитва (James 1920: fol. 6r.) (фиг. 3.). Интересен е фактът, че описанието в текста и в съпътстващите го изображения не отговарят напълно на историческите факти. Първо, за разлика от Свейн, Харолд Бързокракия е християнин и не съществуват категорични свидетелства за насилия над Църквата и второ, Харолд умира в Оксфорд в навечерието на инвазията на легитимния претендент за престола – неговия полубрат Хартакнут. Причините за това отношение се коренят по-скоро в неговия произход и действията му спрямо Ема и нейните синове Алфред и Едуард – легитимни наследници на династията на Уесекс, които имали права върху короната. Според някои исторически свидетелства, Харолд изпратил войски срещу Ема с искане да предаде хазната, наследена от Кнут, а през 1036 г. заловил и ослепил нейния син Алфред, докато брат му Едуард се спасил с бягство. Скоро след това ослепеният и измъчван Алфред починал от раните си в манастир. В този смисъл тук тираничното у владетеля се определя не само в превишаването на изконната му власт, но най-вече във това, че подобно на Свейн, неговият произход е оспорван и нелегитимен, т.е. той се явява узурпатор. Съществува известие, че архиепископът на Кентърбъри отказал да коронува Харолд Бързокракия, така че това също може да бъде добавено към причините за представянето му като тиранин във *“Vitaе Aeduardi”*⁴.

Близко до това е и внушението на следващата сцена, която представя смъртта на друг владетел от Датската династия - крал Хартакнут (1040–1042 г.), брат на Харалд Бързокракия⁵. Тук той е представен в момента на смъртта си по време на сватбен пир, като успоредно с това е описано и изобразено видение на епископ Бритуолд от Уинчестър (в действителност Бритуолд бил епископ на Рамсбъри) за бъдещото управление на Едуард (James 1920: fol. 7r.). Повнимателният анализ води до извода за съществени различия в описанието и образа с този на предходния владетел, като тук липсват сцени на насилие над англичаните. Историческите извори обаче сочат друго. През 1041 г. крал Хартакнут изпратил отряд от кралски хускърли да съберат данък в Уорчестър, но населението се разбунтувало и убило двама от тях. В отговор крал Хартакнут заповядал градът и неговите околности да бъдат опожарени и разорени, а населението му избито. Всичко това дава достатъчно основания за определянето на Хартакнут като насилник подобно на Свейн и Харолд Бързокракия, но изворите сочат също, че Хартакнут бил щедър към Църквата. Освен това през 1041 г. той повикал от изгнание своя полубрат Едуард, бъдещия крал

Едуард Изповедник и може би го провъзгласил за наследник на трона, тъй като самият той нямал деца. Най-вероятно това са причините поради което образът на Хартакнут в “*Vitae Aeduardi*” е представен в положителна светлина в сравнение с този на предшествениците му Харолд и Свейн.

В същия ръкопис откриваме също интересно описание и изображение на известния крал Харолд Годуинсън или Харолд II (6 януари – 14 октомври 1066 г.), което представя възкачването му на престола след смъртта на крал Едуард Изповедник. Забележително е, че тук Харолд полага сам короната на главата си в обкръжение на висши аристократи, но не и на епископи или архиепископ (James 1920: fol. 30v.) (фиг.4). Можем да приемем, че това отговаря на историческата истина, тъй като няма запазени категорични доказателства за такава коронация в регистрите на Уестминстърското абатство. Ето защо, както от съхранените исторически свидетелства, така и в описанието в разглеждания ръкопис Харолд Годуинсън се явява нелегитимен владетел на престола, т.е. *tyrannus in titula*.

Следващите събития в същия ръкопис представят норвежкия крал Харолд Хардрада, който дебаркира с войските си на английския бряг близо до град Йорк (фиг. 5). Интересно е, че както текста, така и миниатюрата към него представят норвежеца като легитимен владетел, без да излъчват негативно отношение по повод факта, че той осъществява въоръжената инвазия на английска земя (James 1920: fol. 31r.). Всъщност, историческите факти сочат, че норвежкят крал е имал формално основателни претенции към престола, използвайки споразумението, сключено между Хартакнут, крал на Англия и Дания и норвежкия крал Магнус, според което при смърт на единия другият трябва да наследи неговите владения. Така след смъртта на Хартакнут през 1042 г. Магнус получил Дания, но не и Англия. По силата на това Харолд Хардрада, които се възкачил на престола след Магнус, претендирал за трона на Англия след смъртта на Едуард Изповедник. Подобно отношение се наблюдава и в една от следващите сцени, представяща битката при Стамфорд Бридж и смъртта на Харолд Хардрада (James 1920: fol. 32v.). Тук двамата претенденти са близо един до друг, и двамата с корони на главите, но за разлика от Харолд Годуинсън норвежкят крал е с червено наметало и червен щит и много по значима фигура на фона на сражението. Внушението за нелегитимността на Харолд Годуинсън се наблюдава и в описанието на битката при Хейстингс (James 1920: fol. 34v.). Тук текстът описва кърваво сражение, в което Харолд е убит, а изображението го представя като една от множеството паднали на земята жертви със стрела в едното око⁶. В същото време миниатюрата представя нормандския херцог и претендент за короната Гийом (бъдещият крал Уилям I Нормандски) в решителния момент от сражението, с наметало с червени лъвовете (фиг. 6). Както и в предходната миниатюра, така и тук Харолд

Годуинсън остава на заден план, като изпъкват ту норвежецът Харолд Хардрада, ту нормандският херцог Гийом. Основната идея в последните изображения е свързана с легитимността на претендентите за короната след смъртта на Едуард Изповедник и текстът и изображенията изграждат у читателя определена позиция. Най-общо тя изразява съмнение в легитимността на Харолд и неговото кратко управление през януари-октомври 1066 г. и не отрича легитимните права на претендента Гийом или бъдещия крал Уилям I Нормандски (1066–1087 г.). Без съмнение, това отразява в голяма степен и позицията на Църквата, която лавира между историческата обективност и огромните заслуги на Уилям I и неговите наследници от Нормандската династия за увеличаване на църковните владения и привилегии.

Връщайки се към основния въпрос или образа на владетеля и на тирана в изследваните ръкописи, бих обобщил, че *“Vitae Aeduardi”* представя като тирани Свейн, Харолд Бързокракия и макар и странно на пръв поглед – Харолд II. За разлика от тях Хартакнут, макар и от Датската династия, не е представен като тиранин, въпреки наличието на исторически свидетелства за насилия над англичаните. Както отбелязах по-горе, най-вероятните причини за това по-благоклонно отношение са както легитимните му права върху престола в сравнение със Свейн и Харолд Бързокракия, така и щедростта му към Църквата. Близък до образа на Хартакнут е и този на претендента за кралската корона след смъртта на Едуард Изповедник – норвежкият крал Харалд Хардрада.

Друг показателен пример за образ на тираничен владетел откриваме в *“Metrical lives of Saints Edmund and Fremund”* от 1434–1439 г. (Harley 2278). Този ръкопис представя живота и мъченическата смърт на св. Едмунд в мерена реч и миниатюри, но в случая интерес представлява описанието на смъртта на Свейн, представен в текста като *“...tyrant Sibeyn”* (Harley 2278: fol.103v-104r.). В текста е описано как след идването на датчаните, водени от Свейн, те се отправили към абатството на светеца, заплашвайки абата с разорение, ако не изплати откуп (фиг. 7). Най-вероятно езичникът Свейн наистина е заплашил селището Бъри в Източна Англия, където се е намирало и абатството с мощите на светеца, искайки в замяна огромен откуп. Текстът и миниатюрата представят явяването на св. Едмунд пред абата Ейлуин и окуражаването му да се противопостави на Свейн с помощта на божествената подкрепа (Harley 2278: fol.102v.). В следващите страници откриваме и развързката на този конфликт. Тук е представен св. Едмунд, който пробжда смъртоносно Свейн в неговата спалня (фиг. 8). Светецът е представен в доспехи на рицар и придружен от ангел, с корона върху своя шлем, което напомня за неговия кралски произход. С дясната си ръка св. Едмунд нанася ужасна рана с копие в стомаха на Свейн (Harley 2278: fol.103v.). В следващата сцена ръкописът представя смъртта на Свейн,

обкръжен от лекари и описание, че тя била проява на чудо и предизвикана от невидимата рана, нанесена му от светеца (Harley 2278: fol.105v.).

Тези сцени дават база за интересен паралел в образа и представянето на тиранина във “*Vitae Aeduardi*” и най-вече легендата за божественото наказание над тиранина Свейн чрез ръката на св. Едмунд. И в двата случая Свейн е наказан заради насилия и разорение на църковна собственост, но “*Vitae Aeduardi*” подчертава също нелегитимната му власт и преследването на кралица Ема и нейните синове, които са принудени да заминат в изгнание. Изводът е, че макар и от гледна точка на църковните позиции и интереси, оценките за управлението на представените владетели следват като основен критерий наследствените им права и легитимността на тяхната власт. В този смисъл, представените ръкописи не налагат етнически, а най-вече династически и църковни критерии в историческата оценка на тези владетели.

Представените по-горе образи на тиранични владетели са удачна база за паралел с една добре позната легенда, свързана със средновековна България – тази за смъртта на българския цар Калоян от ръката на св. Димитър Солунски. Както твърди самият Георги Акрополит, според някои Калоян намерил смъртта си поради Божия гняв срещу него, който го наказал поради разорението и убийствата на ромеи, както и поради съюза му с куманите-езичници (Georgius Aropolita 1971: 156)⁷. Ако се вгледаме в църковните извори, легендата за смъртта на цар Калоян придобива по-ясни очертания. Според „*Деянията на св. Димитър Солунски*” Калоян бил прободен от св. Димитър, който се появил като конник, яхнал бял кон (Златарски 1973: 585)⁸. Подобен е и сюжетът в “*Житие на св. Сава*” от началото на XIV в., в което поради настояването на светеца пред Бога царят получил невидима рана в сърцето си и умрял. По-важно в случая е сравнението между нападението на българския владетел срещу Солун през 1207 г. и походът на Сенахерим срещу Божия град, т.е. срещу Ерусалим (Златарски 1973: 587)⁹. Що се отнася до визуалната информация, то иконографията предоставя многобройни църковни стенописи и икони, в които св. Димитър пробожда Калоян с копие (фиг. 9). И тук се появява интригуващият въпрос: можем ли да свържем тази така популярна легенда с разгледаните по-горе описания на тирани и тяхната смърт в западни средновековни ръкописи? Тиранин ли е цар Калоян в достигналите до нас писмени извори?

Според Никита Хониат и други писмени източници, Калоян извършил нечувано разорение над ромеите в Тракия, в които важна роля играели неговите съюзници – кумани, които били все още езичници. Освен това Калоян е обвиняван, че се сродил с тези езичници, както и че нападнал богохраним град. Без съмнение, тези обвинения изграждат образа на тиранин, който превишава властта си по време на война и насърчава езичници в разоряването,

пленияването и избиването на християни, както и в плякосването на църковна и манастирска собственост в гръцка Тракия. Острият тон в житията и образът на наказан от светеца грешник в църковната иконография свидетелстват, че обвиненията в тирания са свързани най-вече със съюза му с куманите и с нападението срещу Солун. Не разполагаме с никакво обвинение за неговите действия в България, т.е. относно легитимността на неговата власт или превишаване на властта му над собствените поданици. Ето защо посочените по-горе негативни свидетелства срещу Калоян го представят като *tyrannus in regimine*. Както и в изложените по-горе примери за тиранични владетели в средновековни западноевропейски ръкописи, така и тук можем да открием оправдаването на насилствената смърт на владетеля като божествено, т.е. справедливо наказание.

В заключение бих отбелязал някои характеристики на владетеля-тиранин в представените по-горе примери. На първо място можем да поставим посегателството и насилието над църковна собственост и служители, най-вече владения, покровителствани от светци. Друга обща черта е насилието над християни или съюзът с езичници. На последно място бих подчертал някои общи и много интригуващи елементи в представянето на смъртта на тиранина. “*Vita Aeduardi*” от средата на XIII в. и “*Житие на св. Сава*” от началото на XIV в. представят смъртта на тиранина в следствие от нанасяне на невидима, но смъртоносна рана в сърцето, докато “*Metrical lives of Saints Edmund and Fremund*” представя смъртта също в резултат от невидима рана, но нанесена в стомашната област¹⁰. В края бих обобщил, че представите и образът на тиранина в Югоизточна и Западна Европа в периода на високото средновековие се формирал въз основа на близки, подобни критерии. Сред тях на първо място изпъкват силното църковно влияние и господството на династическата идеология в наследяването и осъществяването на върховната власт.

NOTES

¹ Според Джон от Солзбъри (ок. 1120–1180 г.) тираните следвали пътя на император Юлиан Отстъпник, който се опитвал да върне езичеството в Римската империя. Ето защо Джон оправдал необходимостта от убийството на тираничен владетел, в случай че всички други възможности са изчерпани, приемайки такова убийство не само за оправдано, но и за необходимо. Според редица изследователи, възгледите на Джон от Солзбъри са първият опит за дефиниране на тиранията и тираноубийството след Античността. Интересно е, че според него тиранията може да бъде определена в множество форми и прояви, включително в Църквата, в светското общество, дори в семейството. Основният критерий според Джон от Солзбъри бил когато прилагането на властта не се използва за защита и благо на подчинените и поданиците, а нанася щети и несправедливости в

големи мащаби. Друг средновековен теолог с принос към въпроса за тиранията и съпротивата срещу нея е професорът от Парижкия университет Жан Парвус (1360–1411 г.). Той защитавал тезата, че всеки тиранин заслужава смъртно наказание и според природните, моралните и божествените закони всеки има правото да убие такъв тиранин дори без публично решение или присъда.

² Свейн Раздвоената брада или Свейн Вилицобрадия, известен от някои извори и като Свейн Датчанина (ок. 960–3 февруари 1014 г.), крал на Дания, Англия и част от Норвегия. След продължителни, кръвопролитни и разорителни рейдове срещу англосаксите през 1002–1005 г., 1006–1007 г. и 1009–1012 г. успял да се възкачи на английския престол през 1013 г. Според някои от съхранените извори, при тези нападения Свейн получил огромни суми като *данегелд* или контрибуции и откуп от по-нататъшни опустошения. Ето защо споменът за насилията и огромните откупи се запечатали дълбоко и трайно в историческия спомен на средновековна Англия.

³ Харолд I, известен още като Харолд Бързокракия (ок. 1015–17 март 1040 г.), крал на Англия от 1037 до 1040 г. Според някои извори съществували съмнения, че е син на Кнут Велики и това било използвано като повод от неговия полубрат и съперник Хартакнут.

⁴ Според някои сведения, архиепископът на Кентърбъри отказал да коронова Харолд Бързокракия, а други навеждат на мисълта, че неговата майка подкупила членове на Уитанагемота, за да признаят династическите му права.

⁵ Хартакнут (ок. 1018–8 юни 1042 г.) бил крал на Дания (1035–1042 г.) и последния от датската династия на престола на Англия (1040–1042 г.). За разлика от Харолд Бързокракия, той бил безспорен син на Кнут и Ема от Нормандия и това му давало легитимни права над английския престол.

⁶ Първото сведение за смъртта на крал Харолд от стрела в окоето се среща в *“L’Ystoire de li Normant”* и датира от 1096 г., т.е. тридесет години след битката при Хейстингс. Поради това, а и поради ред други обективни причини, тезата за смърт от стрела в окоето не се възприема от много историци на нормандското нашествие в Англия.

⁷ Според Акрополит *“...казват някои, смъртта му произлязла поради Божия гняв срещу него. Той видял насън, че въоръжен мъж застанал до него и го ударил с копие в страната. Наистина никой никога не е причинявал такива злини на ромейската земя, така че и име му било дадено [ново], получавайки прякора „куче”. Всички го наричали Скилойоан. Защото, като се сблизил със скитското племе и завързал с тях роднинство, той възприел и характера на зверската им природа и се наслаждавал от убийствата на ромейците”*.

⁸ *“...И внезапно неуморимият истински наш страж и пазител на града Димитрий – великият воин на великия владетел, се появил пред българския цар като конник, яхнал бял кон, и в миг нанесъл смъртна рана на нещастника. А той изведнъж изохкал и започнал да обвинява върховния военачалник на войската си Манастиър, че бил наранен от него, защото му се сторило, че го е видял да влиза в шатрата, яхнал чистокръвен бял кон, и да забива в сърцето му копие, което носел.... А Калоян не живял дълго след това, но още същия ден към залез слънце умрял от насилствена смърт”*.

⁹ Златарски 1973: *“...Калоян, цар загорски, се вдигна и като разори, много гръцки градове по цяла Тракия и по цяла Македония, защото тогава царуваха франките и*

владееха Константиновия град, без да скърбят за разорението на другите градове, понеже не ги смятаха за свои, той, като ги намери празни и безсилни, разоряваше. Дойде той е много войска, както в старо време Сенахерим срещу божия град, срещу докрай земя прославения богохраним голям град Солун, срещу родината на светия великомъченик и страстоносец Димитър – в него град лежат и честните му моци, от които тече миро, – без да се посрами от светостта на светеца, нито пък да се стресне от чудесата, които стават от него при светия му ковчег чрез мироизвиране, и мислеше както другите градове, тъй и Солун да разори и да го докара в крайно запустение. Но чрез горещото настояване на светеца пред бога той се отказа от суетния си помисъл, не изсипа куп стрели, нито извади оръжие, а заедно с пристигането си при града по божия присъда от невидима рана в сърцето си получи смърт, неочаквано се помина.”

¹⁰ Това насочва към сърдечни заболявания и проблеми като причина за смъртта. Всъщност смъртта на *Свейн* и *Калоян* би могла да бъде обяснена с инфаркт.

ИЗВОРИ И ЛИТЕРАТУРА

Georgius Acropolita 1971: Georgius Acropolita. Historia. Извори за българската история. Т. VIII. С.

Harley 2278: British library, Harley 2278: John Lydgate. Metrical Lives of Saints Edmund and Fremund, in the presentation copy for Henry VI, c. 1434–1439.

James 1920: James, M. R. Le Estoire de Seint Aedward le Rei. Roxburghe Club.
<<http://www.lib.cam.ac.uk/deptserv/manuscripts/Ee.3.59/>>

John of Salisbury 1972: John of Salisbury. Policraticus. Octagon Books.
<<http://www.constitution.org/salisbury/policrat123.htm>>

St. Thomas Aquinas 1947: St. Thomas Aquinas. Summa Theologica. Benziger Bros, 1947, II Sent., d. XLIV, Q. ii, a. 2. – <<http://www.intratext.com/IXT/ENG0023/>>

Златарски 1973: Златарски, В. История на българската държава през средните векове. Т. III. С.

Фиг. 1. *Vitae Aeduardi rei*, fol. 4r. Насилията на крал Свейн над англичаните

Фиг. 2. *Vitae Aeduardi rei*, fol. 4v. Св. Едмунд нанася смъртоносна рана в сърцето на спящия Свейн

Фиг. 3. *Vitae Aeduardi rei*, fol. 6r.
Войните на Харолд Бързокракия
извършват насилия над англичаните

Фиг. 4. *Vitae Aeduardi rei*, fol. 30v.
Крал Харолд Годуинсън поставя
сам короната на главата си

Фиг. 5. *Vitae Aeduardi rei*, fol. 31r.
Дебаркирането на крал Харолд
Хардрада близо до Йорк

Фиг. 6. *Vitae Aeduardi rei*, fol. 34v.
Нормандският херцог Гийом
(бъдещият крал Уилям I Нормандски)

Фиг. 7. *Metrical lives of Saints Edmund and Fremund*, fol. 102 v. Св. Едмунд пред абата Ейлуин (вляво) и крал Свейн, който изисква откуп от абатството

Фиг. 8. *Metrical lives of Saints Edmund and Fremund*, fol. 103-104r. Св. Едмунд пробожда в стомаха тиранина Свейн

Фиг. 9. Св. Димитър Солунски пробожда с копие в сърцето цар Калоян